

8. RÉSZVÉTELÜNK NEMZETKÖZI SZERVEZETEK BEN

AZ IUPAB TEVÉKENYSÉGE 1973–75-BEN

A Nemzetközi Biofizikai Unió, az egyes nemzetek biofizikai társaságait fogja össze és szervezi, valamint irányítja a világ biofizikai kutatásait. A szervezet 1961-ben Stockholmban alakult, első elnöke A. Katchalsky volt 1961–1969-ig, majd I. C. Kendrew 1969–1972-ig, azután F. Lynen 1972–1975-ig, a soron következő elnök 1975. aug.-tól B. Chance. Alapító főtítkár A. K. Solomon 1961–72-ig, majd R. P. Keynes. Az 1969-ben módosított alapszabályt ezen beszámoló végén teljes terjedelmében közlöm. Az alapszabályból az unió szerkezete és fő célkitűzései jól kirajzolódnak, ezért most csak az elmúlt 3 év legfontosabb tevékenységével kívánok foglalkozni.

Szervezeti kérdések: a 16 tagú Council évente egyszer, az elnökből, a két alelnökből és a főtítkárból álló Végrehajtó Bizottság évente kétszer ülésezik. Nemzetközi kongresszust és közgyűlést 3 évenként rendeznek, a legközelebbi 1975. augusztus 4-én Koppenhágában zajlik, az azt követő 1978-ban Kyoto-ban, Japánban lesz. Az uniónak jelenleg az alábbi 30 ország tagja:

Ausztrália	Izrael	Német Szövetségi
Ausztria	Japán	Köztársaság
Belgium	Jugoszlávia	Norvégia
Bulgária	Kína	Olaszország
Kanada	Lengyelország	Puerto-Rico
Csehszlovákia	Magyarország	Románia
Dánia	Mexikó	Svájc
Dél-Afrika	Nagy-Britannia	Svédország
Finnország	Német Demokratikus	USA
Franciaország	Köztársaság	Új-Zéland
Hollandia		Venezuela

A Council tagok listája 1972–75-ben a következő:

- F. Lynen (NSZK) elnök
- B. Chance (USA) alelnök
- J. C. Kendrew (Nagy-Britannia) tiszteletbeli alelnök
- R. D. Keynes (Nagy-Britannia) titkár
- A. Ehrenberg (Svédország)
- A. R. Gopal-Ayengar (India)
- F. Hutchinson (USA)
- L. Kayushin (Szovjetunió)
- E. Kellenberger (Svájc)
- O. Maale (Dánia)

F. Oosawa (Japán)
B. Pullman (Franciaország)
W. Reichardt (NSZK)
M. Sela (Izrael)
J. Tigyí (Magyarország)
C. A. Tobias (USA)

Figyelemreméltó javaslatot fogadott el az 1974-es Cambridge-i tanácsülés, mely szerint egy további alelnöki posztot szerveztek, ami számunkra azért fontos, mert lehetőséget ad arra, hogy ezek egyikét a „geográfiai” eloszlás elvének megfelelően valamelyik szocialista ország képviselője kapja meg.

Tudományos ülések: A 4. nemzetközi kongresszus (Moszkva, 1972) után az alábbi tudományos rendezvények kerültek sorra az unió védnöksége alatt:

1. 1973. márc. 21-én az A. Katchalsky Memorial Symposium Berkeley (California): „Science and Humanism: Partners in Human Progress.”
2. 5. Nemzetközi Mágneses Rezonancia Symposium Bombay, 1974. jan. 14–18.
3. A membrán-biológia perspektívái symp. Oaxaca, Mexico, 1974. jan. 14–18.
4. Poliaminosavak, polipeptidek, proteinek és ezek biológiai jelentősége symposium. Rehovot, Izrael, 1974. máj. 2–7.

Figyelemreméltó új kezdeményezés az IUB (Internat. Union of Biochemistry) és az IUPAB közös együttműködésével tervezett Committee on Bioenergetics, továbbá az IUPAB, IUPAC és az IUB együttműködésével szervezés alatt álló Interunion Commission on Biothermodynamics.

Politikai szempontból érdekes, hogy az Executive Committee igen nagy figyelmet fordít a latin-amerikai és afrikai fejlődő országokban tartandó tanfolyamok szervezésére, és ugyanilyen törekvés nyilvánul meg a délkelet-európai szocialista országok felé is.

Tájékoztatásul az alábbiakban közöljük az Unió jelenleg érvényes alapszabályzatát.

A TISZTA ÉS ALKALMAZOTT BIOFIZIKA NEMZETKÖZI UNIÓJA (IUPAB)

I. Az Unió feladata és céljai

1. Az Unió

- a) megszervezi a nemzetközi együttműködést a biofizikában és elősegíti a biofizika különféle ágazatai és a rokon tudományok közötti kapcsolatot;
- b) támogatja mindegyik országon belül azon társaságok közötti együttműködést, melyek a biofizika érdekét képviselik;
- c) elősegíti a biofizika fejlődését minden szempontból.

2. Ezen célból:

- a) bizottságokat vagy testületeket hoz létre különböző célokból;
- b) nemzetközi üléseket és konferenciákat szervez;
- c) más tudományos szervezetekkel együttműködik;

- d) az ICSU-t alkotó Unióként tevékenykedik minden módon, annak Alapszabályzata értelmében;
- e) előmozdít minden tevékenységet, melyet szükségesnek tart megjelölt céljai eléréséhez.

II. Tagság

3. A Nemzetközi Unió csatlakozó nemzeti testületek csoportjából áll. Mindegyik országban csatlakozó testület az Akadémia, az Országos Kutatási Tanács vagy hasonló intézmény, tudományos társaság vagy az ilyen társaság Csoportja, vagy olyan testület, amelyet az Unióhoz való csatlakozás céljából hoztak létre. Minden esetben Nemzeti Biofizikai Bizottságot kell létrehozni, és az Unióhoz való csatlakozás megerősítendő, ha ezen Bizottság tagságát bejelentették az Unió Közgyűlésének és az elfogadta.

4. Az „ország” kifejezés értendő minden olyan területre, amely tudományosan független.

5. A csatlakozó testületek évi díjat fizetnek a Nemzeti Uniónak. (Lásd IV. cikk 9. pont.)

III. Nemzeti Bizottságok

6. Mindegyik Nemzeti Bizottságtól elvárják, hogy saját országában a biofizika különböző ágazatai érdekében működjön. Mindegyik Nemzeti Bizottság küldötteket jelöl ki, akik a Bizottságot az Unió Közgyűlésén képviselik és delegáció vezetőt választ, aki országa nevében szavaz a Közgyűlésen. (Lásd IV. cikk 9. pont.)

IV. Közgyűlés

7. Az Unió munkáját a küldöttek Közgyűlése irányítja, amely normális körülmények között háromévenként ülésezik.

8. Az Unió Közgyűlésének tagsága a csatlakozó nemzeti bizottságok által kinevezett küldöttekből, a Szakbizottságok és a Csatlakozott Bizottságok küldötteiből (lásd 9. pont és VII. cikk), a tisztviselőkből és a Tanács rendes tagjaiból áll. Csak a személyesen jelenlévő küldöttek szavazhatnak.

9. Az évi hozzájárulásnak három fokozata van, az összeget a Közgyűlés állapítja meg. Az ország által választott fokozattól függően egy, kettő vagy három küldöttet van joga a Közgyűlésre küldeni. Ezen kívül minden Bizottságnak joga van egy küldöttet a Közgyűlésre küldeni.

10. A Közgyűlésen az elsősorban tudományos természetű kérdésekről a jelenlévő küldöttek egyszerű szavazattöbbséggel döntenek; (mindegyik országnak egy szavazata van), kivéve az Alapszabályzat módosítását (lásd 22. pont). Az Elnök dönti el, hogy a kérdés tudományos vagy adminisztratív természetű-e.

V. Az Unió tisztviselői

11. Az Unió tisztviselői az elnök, az alelnök és a főtitkár, akiket a tiszteletbeli alelnökkel együtt a közgyűlés választ meg. Az elnök kb. 3 évig viseli tisztségét, azaz az egyik Közgyűlés végétől a következő Közgyűlés végéig. Hasonlóképpen az alelnök is kb. 3 évig viseli tisztségét, ezután általában elnök lesz. A lelépő elnök is 3 évig tisztséget visel, mint a tiszteletbeli elnök. A főtitkár tisztsége 6 évig tart, de újra választható még további hároméves időtartamokra, maximálisan 12 évig.

12. A Főtitkár Hivatala az Unió hivatalos központja. A főtitkár feladata, hogy kapcsolatot tartson fenn minden testülettel, amely csatlakozott a Nemzetközi Unióhoz

és minden fontos szervezettel a biofizika területén belül. Elkészíti a költségvetést és a napirendet és kiküldi azokat a Tanács vagy a Közgyűlés ülése előtt legkevesebb 4 hónappal.

VI. A Tanács

13. A Közgyűlés végrehajtó testülete a Tanács, melyet minden határozatában a szabad nemzetközi együttműködés hagyománya vezérel. Az Unió tisztviselői, csoportban működve, a Tanács ügyeit intézik a Tanács ülései közötti időben, és erről később jelentést tesznek a Tanácsnak.

14. A Tanács az Unió 4 tisztviselőjéből áll, akik a Tanács tisztviselői is, és a Tanács tagjai legfeljebb csak 12-en lehetnek, akiket a Közgyűlés tagjai közül választanak meg. A Tanács ha csak lehet, minden szempontból a tiszta és alkalmazott biofizika képviselője.

A Tanács rendes tagjai 3 évig viselik tisztségüket és legfeljebb csak két egymásután következő időszakra választhatók meg. A Tanács bármilyen üres helyet betölthet (beleértve a tisztviselőket is) és az így megválasztott személynek ugyanannyi a szolgálati ideje, mint annak a személynek, akit helyettesít.

A Tanács egyetlen tagja sem felelős egyénileg, akár rendes tag, akár tisztviselő, az Unió vagy Bizottságai adósságaiért és kötelezettségeiért.

15. A Tanács ülésezik:

a) a Közgyűlés alatt;

b) évente egyszer a közgyűlések között, kivéve más időpontot, melyet a Tanács határozott meg.

A Tanács 7 tagja határozatképes a Tanács ülésein.

VII. Bizottságok

16. A Közgyűlés vagy a Tanács (a következő Közgyűlésnek ezt el kell fogadnia) Szakbizottságokat hozhat létre, melyek felelősek:

a) a biofizika különböző ágazataiért;

b) bármilyen más célért, beleértve a többi nemzetközi szervezetekkel való együttműködést is.

17. A Közgyűlés választja meg mindegyik Szakbizottság összes tagját, figyelembevéve a Tanács javaslatait. A Szakbizottság maga választja meg elnökét és titkárát és kiegészíti magát levelező tagokkal a Tanács jóváhagyása alapján.

18. Fennálló nemzetközi testületeket felvehet a Közgyűlés vagy a Tanács (a következő Közgyűlésnek ezt el kell fogadnia) az Unió Csatlakozott Bizottságaiként. A Csatlakozott Bizottságok évi díjat fizetnek, melynek összegét a Közgyűlés állapítja meg.

19. Minden Bizottság alkotmányát és alapszabályzatát a Tanács fogadja el. Minden Bizottság titkára felelős a Bizottság munkájáról szóló jelentés elkészítéséért minden Közgyűlésre.

A Szakbizottságokban a határozatokat az összes tag szavazattöbbségével fogadják el, nem pedig az országok szavazattöbbsége alapján.

20. A Tanácsnak joga van kijelölni egy képviselőt mindegyik Csatlakozott Bizottság Végrehajtó Testületében. A főtítkár megkapja minden hivatalos közlés másolatát, mely a Csatlakozott Bizottságok tevékenységére vonatkozik.

21. A Tanács által a bizottságoknak adott segélyeken kívül a bizottságok más forrásokból is elfogadhatnak segélyeket.

VIII. A Szabályzat módosítása

22. A jelen Szabályzatot csak a Közgyűlésen jelenlévő nemzeti testületek 2/3-os írásbeli szavazatával lehet módosítani, amelyre vonatkozóan a változtatást előzőleg a napirendbe fel kell venni.

23. Az angol szöveg használandó a jelen Alapszabályzat fordításánál.

Elfogadva Stockholm, 1961. augusztus 2.

Módosítva Bécs, 1966. szeptember 7.

Módosítva Cambridge, Mass., 1969. augusztus 31.

TIGYI JÓZSEF
az IUPAB Tanácsának tagja

A NEMZETKÖZI ATOMENERGIA ÜGYNÖKSÉG FELÉPÍTÉSE ÉS TEVÉKENYSÉGE

A Nemzetközi Atomenergia Ügynökséget (NAÜ) – angol nevét International Atomic Energy Agency (IAEA) – 1957-ben alapították az ENSZ égisze alatt működő autonom szervezetként, két évvel azután, hogy a negyvenes évek második és az ötvenes évek első felének fegyverkezési versenye közben sikerült tető alá hozni az első Genfi Konferenciát az atomenergia békés célú felhasználásáról.

Alapító oklevele szerint, a NAÜ feladata két irányú:

– egyrészt elő kell segítenie az atomenergia hozzájárulását a békéhez, az emberiség egészségének és jólétének fokozásához;

– másrészt gondoskodnia kell, hogy a nemzetközi együttműködés keretében átadott nukleáris létesítmények, hasadó anyagok, felszerelés és ismeretanyag ne szolgálhassa az atomenergia katonai alkalmazását.

Előbbi feladataink végrehajtásához az Ügynökséget felhatalmazták az atomenergia békés célú felhasználásával kapcsolatos kutatási, fejlesztési és gyakorlati alkalmazási tevékenység; a tudományos és műszaki információcsere; valamint a tudományos kutatók és szakértők képzésének és cseréjének elősegítésére.

E feladat teljesítése érdekében az Ügynökség különféle programokat fejlesztett ki:

a) Kutatási program, amelynek keretben kutatási szerződéseket és egyezményeket köt a tagállamokban működő nemzeti intézményekkel olyan kérdések tanulmányozására, vagy kidolgozására, amelyek elősegítik az Ügynökség éppen aktuális általános programjának megoldását. Az Ügynökség némely területen maga is szervez és végez kutató tevékenységet saját laboratóriumaiban. Ebből a szempontból, a NAÜ különleges helyzetet foglal el az ENSZ családba tartozó nemzetközi szervezetek között, mint olyan egyetlen szervezet, amely saját kutatóbázissal rendelkezik.

b) Technikai segélyprogram, amelynek keretében a NAÜ rövidebb-hosszabb ösztöndíjakat, tanulmányutakat és intézetlátogatásokat tesz lehetővé a fejlődő országok fiatal szakemberei részére, tanfolyamokat és szemináriumokat szervez, szakértőket bocsát a tagállamok rendelkezésére, költségesebb felszereléssel és műszerekkel támogatja a kutatásokat.

c) A tudományos és műszaki információ cseréjét segítik elő a különféle tudományos értekezletek, szimpoziumok, konferenciák és kongresszusok, amelyeket egy-

egy jól definiált kérdés megvitatására, vagy az atomenergia békés célú felhasználásában néhány év alatt végbement fejlődés felmérésére és a fejlődés várható irányainak megvitatására időről időre rendeznek, nemegyszer más nemzetközi szervezetekkel együttműködve, mint pl. az ENSZ égisze alatt négy ízben rendezett genfi konferenciák. Ugyancsak ide sorolható a NAÜ publikációs tevékenysége, a szimpoziumok, kerekasztal konferenciák és szakértői értekezletek előadásainak és vitaanyagának, kézikönyveknek, bibliográfiáknak, technikai reportoknak és egyéb kiadványoknak a publikációja. Ezek a kiadványok gyors megjelenésükkel és viszonylag olcsó árukkal nagy népszerűségnek örvendenek a szakemberek körében. Mindjárt hozzá kell tennem, hogy propagandájuk számos országban sajnos kisebb, mint amekkorát valójában megérdemelnének.

A Nemzetközi Atomenergia Ügynökségnek jelenleg 103 tagállama van, tehát kb. harminccal kevesebb, mint az ENSZ-nek. A különbségnek kettős oka van. Egyik az, hogy az ENSZ-be minden önálló állam, függetlenségének elnyerése után igyekszik azonnal felvételét kérni, mintegy önálló államiságának elismeréseként. Így olyan kis, és a fejlődés alacsony fokán álló államok is, amelyekben az atomenergia békés célú alkalmazása nem szerepelhet a legelső sorban megoldandó feladatok között.

Egészen más oka van, hogy a Kínai Népköztársaság sem tagja még a NAÜ-nek. Közismert, hogy a részleges atomcsend egyezmény a NAÜ-ra ruházta azt a feladatot, hogy ellenőrizze a hasadóanyagok valóban és kizárólagosan békés célokra történő felhasználását és szorgalmazza a tagállamok csatlakozását az egyezményhez. A Kínai Népköztársaság jelenlegi politikai irányvonala számára ez a tevékenység nem látszik különösen vonzósnak.

Az Ügynökség legfelsőbb irányító szerve a Közgyűlés, amely a tagállamok küldötteiből áll és évente egy alkalommal ülésezik rendszerint az Ügynökség székhelyén, Bécsben. A Közgyűléseken minden tagállamnak egy szavazata van, és a kérdések fontossága dönti el, hogy valamely határozatot egyszerű többséggel vagy kétharmados többséggel fogadják-e el. Közgyűlések között az Ügynökség tevékenységét a Kormányzótanács irányítja. Ennek vannak állandó és nem állandó tagjai. Hazánk már több ízben tagja volt a Kormányzótanácsnak, jelenleg is az. A Kormányzótanács évente kétszer, a közgyűlést közvetlenül megelőzően és azt követően, majd a közgyűlések közötti évnék a közepe táján ülésezik.

Az Ügynökség adminisztratív tevékenységét a Titkárság útján fejti ki, amelynek székháza Bécsben, a Kärtner Ring 11-13. alatt található, közel a híres bécsi Operaház épületéhez, és szemben a Hotel Imperiállal. A Titkárság épülete maga is hotel volt valamikor, így bizony nem nagyon alkalmas egy nagy nemzetközi szervezet elhelyezésére. A bécsi Duna part túlsó oldalán már folynak az ENSZ-város építkezései, ahol egyéb nemzetközi szervezetek mellett, a NAÜ is új otthont kap az évtized végére.

A Titkárság élén a Vezérigazgató áll, aki jelenleg Sigvard Eklund, svéd származású atomfizikus. A személyzet jelenlegi létszáma közel 1200 fő, amelynek valamivel kevesebb, mint 40%-a szaktisztviselő és több, mint 60%-a kisegítő munkaerő. A szaktisztviselők egy negyede, a vezérigazgató-helyettesek, igazgatók és alosztályvezetők nagy része diplomata státuszban, fele első- és másodosztályú szaktisztviselői, kb. 1/4-e segéd tisztii beosztásban van. A szaktisztviselőket a tagállamokból szerződtetik meghatározott időre, míg a kisegítő munkaerő nagyobbik hányadát a vendéglátó ország állampolgárai közül veszik fel. A meghatározott időre alkalmazott szaktisztviselők között fizikusok, kémikusok, mérnökök, biológusok, orvosok és egyéb szakmabeliek vannak, akik 2-5 esztendő töltenek a NAÜ Titkárságán, majd visszamennek a szakmájukba. Az állandó szerződéssel alkalmazott szaktisztviselők elsősorban az adminisztrációban dolgoznak.

A Titkárságot 5 főosztály alkotja, amelynek élén vezérigazgatóhelyettesek állnak. A főosztályok 2–6 osztályra tagozódnak, ezeket igazgatók irányítják. Az osztályok alosztályokból, hivatalokból, csoportokból, vagy részlegekből tevődnek össze, amelyekben különböző számú szaktisztviselő, kisegítő személyzet dolgozik egy főszakember vezetése alatt. A különböző országokból toborzott szakemberek száma elvileg és általában arányos az illető tagállam részesedésével a NAŰ költségvetésében.

Az Ügynökség programja az utóbbi években az osztályok programjából tevődik össze, amelyet alprogramok alkotnak, rendszerint az alosztályoknak megfelelően, s ezek program komponensekre tagolódnak. A program komponensek végrehajtásáért egy vagy két szaktisztviselő felelős.

Az Ügynökség költségvetése az 1974. évben kb. 30 millió USA dollár volt, amelyet 1975-ben 5 millióval kívántak megemlíni. A költségvetés független az ENSZ költségvetésétől, s a NAŰ ebben a vonatkozásban is különbözik számos más ENSZ intézménytől, pl. az ugyancsak Bécsben székelő Iparfejlesztési Szervezettől (UNIDO), de hasonlít az UNESCO-hoz és WHO-hoz (Egészségügyi Világszervezet).

A költségvetés valamivel több, mint 40%-a személyi kiadás. Ennek zöme a Titkárság alkalmazottaival kapcsolatos kiadás: fizetés, túlóradíjak, szociális költségek stb. Így valamivel kevesebb, mint 60% megy a program végrehajtására. A Kutatási és Izotópalkalmazási Főosztály három osztályának költségvetése pl. osztályonként 1,1 és 1,6 millió USA dollár között mozgott az elmúlt esztendőben. Legalacsonyabb volt az Élettudományok osztályáé: 1,1 millió. Ennek kb. 20%-a jutott dozimetriai, 40%-a sugárbiológiai és 40%-a orvosi alkalmazási programok végrehajtására. A személyi kiadások levonása után, a program megvalósításra közvetlenül fordítható 60%-ból kb. 10% megy tudományos értekezletek rendezésére, 25% tudományos kutatási szerződésekre, 20% fordítási és publikációs tevékenységre, és 2% körüli összeg a szaktisztviselőknek a programmal kapcsolatos utazásaira, tehát kongresszusokon és a NAŰ által rendezett tudományos értekezleteken való részvételre.

Az Ügynökség jelenleg már hosszútávú program alapján fejt ki tevékenységét, amely programot a Titkárság szaktisztviselői készítik elő saját szakmai ismereteik alapján, de bőségesen konzultálva a tagállamok szakembereivel, akiket kerekasztal-konferenciákra vagy szaktanácsadói értekezletekre meghívunk. Az így előkészített program a Titkárságon belül alapos elemzésre kerül, majd kikérlik a NAŰ Tudományos Tanácsadó Bizottságának a véleményét. Ebben hazánkat Straub F. Brunó akadémikus képviseli. Végül a program-tervezetet kiküldik a tagállamoknak hozzájárulásra, és a beérkezett javaslatok figyelmeztetéssel terjesztik előbb a Kormányzótanács, majd a Közgyűlés elé jóváhagyásra. A jelenleg érvényben lévő hosszútávú program az 1975–80-as évekre szabja meg a NAŰ tevékenységét.

Az előzőekből is látható, hogy egy nagy létszámú nemzetközi szervezet meglehetősen bonyolult intézmény, amelynek a munkamódszerével megismerkedni bizony egy-két esztendőt is igénybe vesz. Sok vita folyt, és bizonyára még folyni fog a jövőben is arról, hogy ilyen körülmények között célszerű-e fenntartani azt a jelenlegi rendszert, hogy a Titkárság szaktisztviselőit csak meghatározott időre, egységesen két évre szerződtesse. Mire egy frissen bejött szaktisztviselő beilleszkedik a szervezet munkájába és már hasznos tevékenységet is ki tud fejteni, addig éppen lejár a szerződése. Biztosan hatékonyabb volna a szervezet, ha stabilabb személyzettel dolgozhatna. Ezzel szemben áll a másik nézet, amely szerint, ha egy szakembert – fizikust, kémikust, biológust, orvost, hidrológust mérnököt, állatorvost stb. – hosszú időre kiemelnek a közvetlen alkotó tevékenységből, előbb-utóbb elbürokratizálódik, elveszti kapcsolatát az amúgy is alig követhető tempóban fejlődő tudománnyal, s végeredményben megmerevíti, konzervatívává, sőt anakronisztikussá teheti a szervezet programját. Sőt,

hosszú lejáratú szerződésekkel a Titkárság esetleg súlyos teherterét is kénytelen lenne magára vállalni. Biztos, hogy nem minden szaktisztviselő váltja be a hozzá fűzött reményeket, s a jelenlegi rendszer mellett ezektől akár már két év elteltével is megszabadulhat.

SZTANYIK B. LÁSZLÓ
a NAÜ Biológiai Osztálya
Sugárbiológiai Alosztályának
vezetője.

AZ IRPA TEVÉKENYSÉGE KÜLÖNÖS TEKINTETTEL ANNAK MAGYARORSZÁGI KIHATÁSAIRA

Az 1940-es évek elején, elsősorban azonban azokban az országokban, ahol atomreaktorok és nagy energiájú gyorsítók létesültek, egyre több fizikus, orvos, vegyész, mérnök és más szakember kezdett el főhivatásként sugárvédelmi kérdésekkel foglalkozni abból a célból, hogy megóvja az embert és környezetét az ionizáló sugárzások károsító hatásától. Rövid idő alatt új komplex tudomány született: a Health Physics, magyarul sugárvédelem.

Az atomenergia békés felhasználásának világszerte rohamosan növekvő elterjedése csakhamar nyilvánvalóvá tette, hogy a sugárvédelem végső célja az emberiség megóvása a sugárártalmaktól, csak a legszélesebb körű nemzetközi összefogás útján érhető el.

1964-ben felkérték K. Z. Morgant, a sugárvédelemnek világszerte elismert egyik legkiválóbb tudósát, hogy kísérelje meg egy az egész világra kiterjedő nagy nemzetközi sugárvédelmi társaságnak a létrehozását. Két évi előkészítő munka fáradozásai végül is eredményesnek bizonyultak: 1966-ban Rómában nagyszabású kongresszus keretében megalakulhatott az International Radiation Protection Association (Nemzetközi Sugárvédelmi Társulat, IRPA), mely akkor 55 ország 15 tagegyesületéből állt és taglétszáma meghaladta az 5000-et. A Társulat, melynek alapító tagjai között ott volt az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Sugárvédelmi Szakcsoportja is, alapszabályainak megfelelően titkos szavazással megválasztotta 12 tagú vezetését, elsősorban elnökét, K. Z. Morgan személyében, alelnökét, főtítkárát, pénztárosát, publikációs igazgatóját és a következő kongresszus elnökét, valamint a Végrehajtó Bizottság 6 tagját, köztük Bozóky Lászlót, a magyar tagegyesület elnökét. Ezt követően a Végrehajtó Bizottság létrehozta 6 munkabizottságát és így a Társulat megkezdhetette alapszabályaiban rögzített tevékenységét, melynek célja, hogy a sugárvédelmi kutatásokban és a gyakorlati sugárvédelemben dolgozók közti nemzetközi kapcsolatok és kooperációk révén megóvja az embert és környezetét az ionizáló sugárzások károsító hatásától és ezáltal előmozdítsa az atomenergiának az emberiség javát szolgáló egyre szélesebb körű felhasználását.

Az IRPA alapszabályaiban külön hangsúlyt nyer:

1. A tudományos kutatásoknak és kiképzésnek a támogatása mindazokon a tudományterületeken, amelyek a sugárvédelem fejlődésében közreműködnek.
2. Sugárvédelmi Társulatok megalakításának elősegítése szerte a világon, mert ezek nagymértékben elősegíthetik a sugárvédelmi szakemberek nemzetközi együttműködését.

Az alapszabályok szerint az IRPA-nak nemzeti sugárvédelmi társulatok lehetnek a tagjai, éspedig minden országból csak 1 társulat, nevezetesen az, amelyik leginkább képviseli az illető ország sugárvédelmi szakembereinek az összességét. Egy ilyen nemzeti, vagy regionális sugárvédelmi társulatnak az IRPA-ba való felvétele esetén a társulat tagjai egyénileg IRPA tagokká válnak. Nevüket, munkahelyüket, címüket – elsősorban éppen az együttműködés, illetve információ csere megkönnyítése céljából – az IRPA időnként könyv alakban kiadja és minden tagjának, jelenleg 6500 fő, díjmentesen megküldi.

Az IRPA minden más nemzetközi szervezettől, kormánytól független, demokratikus elvek alapján működő nemzetközi társulat. Működésének anyagi bázisát a tagdíjak – fejenként és évenként 1 dollár – és kongresszusi bevételek szolgáltatják. Így az IRPA-nak lehetősége nyílik pl. regionális kongresszusoknak, az ICRP (International Commission on Radiological Protection) nemzetközi sugárvédelmi csúcs bizottságnak stb. anyagi támogatására is.

Az IRPA II., ill. III. nemzetközi kongresszusát és új vezetőség megválasztásával egybekötött közgyűlést 1970-ben Brighton-ban, illetve 1973-ban Washingtonban, I. Európai Regionális Kongresszusát Menton-ban 1968-ban, II. Európai Sugárvédelmi Kongresszusát Budapesten 1972-ben rendezte meg.

Az IRPA vezetősége minden évben 2 napos végrehajtó bizottsági ülésen vitatja meg a munkabizottságok vezetőinek jelentését, a kongresszusok szervezési és tudományos kérdéseit, a kiadványok, pénzügyek terén aktuális intézkedéseket, dönt a tagfelvételi kérelmek ügyében stb.

A 3 tagú „Ad hoc” tagtoborzó munkabizottság szívós munkájának eredményeként időközben az IRPA taggyűléseinek száma 23-ra nőtt. Sok esetben, így a szocialista országok esetében is, a csatlakozást nagymértékben hátráltatta az a körülmény, hogy még nem rendelkeztek saját sugárvédelmi társulattal, tehát először ilyen társulatok megalakulását kellett szorgalmazni. Hogy Magyarország, mint alapító tag már 1966-ban bekapcsolódhatott az IPRA létrehozásába, azt éppen annak köszönhetette, hogy Fehér István szakcsoport titkár kezdeményezésére már 1962-ben megalakult hazánkban 80 fős taglétszámmal egy jól működő, lelkes sugárvédelmi szakcsoport. Szakcsoportunk történetesen néhány héttel a római IRPA Kongresszus után Pécsen rendezte a háromnapos II. Sugárvédelmi Szimpóziumot, melyen K. Z. Morgan, az IPRA elnöke és neje is részt vett.

A Pécsen megindult több éves előkészítő tárgyalások, levelezések eredményeként 1970-ig még Csehszlovákiát és Lengyelországot, 1972-ben a Szovjetuniót, majd 1974-ben az NDK-t sikerült még a szocialista országok közül beszervezni az IRPA-ba, melynek vezetőségébe Bozóky Lászlót újra és újra beválasztották.

A Sugárvédelmi Szakcsoport, mely az IRPA célkitűzéseire hasonlóan kezdetől fogva arra törekedett, hogy sugárvédelmi iskolák, ankétok, kongresszusok, klubdelutánok stb. rendezésével minél elevebb kapcsolatot építsen ki a legkülönbözőbb területeken dolgozó sugárvédelmi szakemberek között, ébren tartsa a sugárvédelmi kérdések iránti érdeklődést, növelje a tagság szakmai tudásának szintjét stb., kezdetől fogva bekapcsolódott nemcsak az IRPA megalakításába, de tevékenyen részt vesz annak sok tárgyalást és kiterjedt nemzetközi levelezést igénylő további munkájában is. Így Bozóky László vezetőségi tagsága mellett a 3 tagú „Ad hoc” szervező bizottságnak és a Judiciary Committee-nek Bujdosó Ernő a Publication Committee, Fehér István a Membership Committee tagja, Tóth Lajos 3 évig tagja volt a Rules Committee-nak.

A Szakcsoport nagy energiát fektetett be a budapesti Regionális IRPA Kongresszusnak és az ezzel egyidejűleg lebonyolított IRPA bizottsági üléseknek a meg-

rendezésébe is. Az 5 napos rendezvény, melyen a világ legkiválóbb sugárvédelmi szakemberei is részt vettek, komoly nemzetközi sikert ért el. A Kongresszus 350 résztvevővel, köztük 25 országból 240 külföldivel a Magyar Tudományos Akadémián zajlott le. Az ünnepélyes megnyitáson Erdey-Grúz Tibor, az MTA elnöke mondta az ünnepi beszédet.

1966-ban az MTA Matematikai és Fizikai Tudományok Osztálya létrehozta mint a III. Osztály tudományos bizottságát, az IRPA Magyar Nemzeti Bizottságát. A hazai sugárvédelem különböző területeit képviselő szakemberekből álló bizottság célkitűzése alapokmánya szerint: „A sugárvédelemmel hivatásszerűen foglalkozó, vagy a sugárvédelmet mindennapos munkájában alkalmazó magyar szakemberek képviselése az IRPA-ban, valamint a sugárvédelmi kutatás és gyakorlat korszerű szinten tartása az ionizáló sugárzás és az atomenergia veszélytelen békés felhasználásának elősegítésére a magyar társadalom és az egyéni emberiség jóléte érdekében”.

A Bizottság tagjai 1972 óta: Bozóky László elnök, Fehér István titkár, Bíró Tamás, Bujdosó Ernő, Gács Ferenc, Medveczky László és Predmerszky Tibor.

A Bizottság feladatai:

1. Az IRPA különböző bizottságaiban való aktív közreműködés.
2. Az IRPA-tól kapott hírek, információk feldolgozása és a hazai szakemberek részére történő továbbítása.
3. A hazai sugárvédelmi kutatás szintjének megfelelő képviselő elősegítése az IRPA rendezvényeken.
4. Az IRPA rendezvények szervezése hazánkban.
5. Kapcsolat tartása a hasonló területen működő szervekkel, elsősorban az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Sugárvédelmi Szakcsoportjával, amely a fenti célkitűzések érdekében tömöríti a hazai sugárvédelmi szakembereket.
6. A hazai sugárvédelmi kutatás figyelemmel kísérése, az eredmények időről időre történő értékelése, tudományos beszámolók és tanulmányok alapján.
7. Javaslat kidolgozása a hosszú és rövid távú sugárvédelmi kutatás és fejlesztési tervek fő irányaira.
8. Szakvélemény adása a sugárvédelmi jogszabályok kidolgozásánál.
9. Sugárvédelmi kiadványok megjelenésének elősegítése, a Sugárvédelmi Tájékoztató és egyes periódikus sugárvédelmi kiadványok szerkesztésének irányítása.
10. Közreműködés a sugárvédelmi képzésben és a szakterület népszerűsítésében.

A Bizottság 1975. évi munkatervéből az alábbi két pontot szeretném kiemelni:

1. Valamennyi, sugárvédelmi kutatásokkal foglalkozó hazai intézményunktől 1975. január 15-i terminussal bekért kutatási jelentések, illetve munkabeszámolók értékelése, javaslatok kidolgozása az ötödik 5 éves terv kutatási feladataira és tematikájára.

2. Az 1976-ra tervezett, az atomerőművek sugárvédelmi ellenőrzésével foglalkozó nagy-rendezvény előkészítési munkálatai.

A Bizottság évente 3–4 plenáris ülést és több szűkebbkörű megbeszélést tart. Tevékenységéről, melyet az MTA hathatósan támogat, a Matematikai és Fizikai Tudományok Osztályának számol be.

BOZÓKY LÁSZLÓ
az IRPA Magyar Nemzeti
Bizottság elnöke